

PREMIUM E-JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Yıl / Year	: 2022	Makale Geliş / Received	: 20.11.2022
Cilt / Volume	: 6	Yayınlama / Published	: 31.12.2022
Sayı / Issue	: 25	Article Type/Makale Türü	: Araştırma Makalesi / Research Article
ss / pp	: 552-556		http://dx.doi.org/10.37242/pejoss.4281

Bilim Uzmanı Serkan MERİÇ
<https://orcid.org/0000-0002-6698-3578>
serkanmeric36@gmail.com\ Kars / TÜRKİYE

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE TIBBİ DOKÜMANTASYON VE SEKRETERLİK MESLEĞİNİN GELİŞİMİ VE ÖNEMİ

THE DEVELOPMENT AND IMPORTANCE OF MEDICAL DOCUMENTATION AND THE SECRETARIAL PROFESSION FROM PAST TO PRESENT

ÖZET

Bu çalışmada tıbbi dokümantasyon ve sekreterlik mesleğinin geçmişten günümüze nasıl bir gelişim gösterdiğinin ve öneminin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda tıbbi dokümantasyon ve sekreterlik alanında yapılmış çalışmalara ilişkin literatür incelemesi yapılmıştır. Bunun sonucunda ilk çağlardan beri tıbbi dokümantasyonun yapıldığı görülmüştür. Günümüzde sağlık kuruluşları faaliyetlerinin planlanması, eşgüdümün ve denetimin yapılması, kendi çevrelerinden ve alt kademelerden elde edeceği nitelikli ve doğru bilginin güvenilirliğine bağlıdır. Sağlık kurumlarının gerekli bilgilere ulaşabilmesi için her türlü bilginin kayıt altına alınması ve arşivlenmesi gerekmektedir. Tıbbi dokümantasyon hem bilim insanlarına hem de sağlık kuruluşlarına ciddi katkılar sunmaktadır. Resmi belge olma özelliğine sahip tıbbi dokümanların öneminin giderek daha iyi anlaşılması ile birlikte bu alanda eğitim olanakları artmaktadır. Türkiye’de üniversitelerde tıbbi dokümantasyon ve sekreterlik programları çoğalmakta ve meslek yaygınlaşmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tıbbi dokümantasyon ve sekreterlik, tıbbi dokümantasyon ve sekreterlik mesleği.

ABSTRACT

This study, it is aimed to reveal how the medical documentation and secretarial profession has developed from past to present and its importance. For this purpose, a literature review was conducted on studies in the field of medical documentation and secretarial work. As a result, it has been seen that medical documentation has been made since ancient times. Today, the planning, coordination and supervision of the activities of health institutions depend on the reliability of the qualified and accurate information to be obtained from their own environment and lower levels. In order for health institutions to reach the necessary information, all kinds of information must be recorded and archived. Medical documentation makes serious contributions to both scientists and health institutions. With the understanding of the importance of medical documents, which have the feature of being official documents, education opportunities in this field are increasing. Medical documentation and secretarial programs are increasing in universities in Turkey and the profession is becoming widespread.

Keywords: Medical documentation and secretarial, medical documentation and the secretarial profession.

1. GİRİŞ

İnsan sağlığı ile alakalı elde edilen verileri düzenli bir şekilde kapsayan belgelere tıbbi doküman, bu belgelerin bilimsel kurallar çerçevesinde toplanması, ayrıştırılması, uygun olmayan belgelerin içinden çıkarılması ve en sonunda arşivlenerek istenildiği zaman hizmete sunulması işlemlerinin tümüne tıbbi dokümantasyon adı verilmektedir.

Günümüzde sağlık kuruluşları faaliyetlerinin planlanması, eşgüdümü ve denetimin yapılması, kendi çevrelerinden ve alt kademelerden elde edeceği nitelikli ve doğru bilginin güvenilirliğine bağlıdır. Sağlık kurumlarının gerekli bilgilere ulaşabilmesi her türlü bilginin kayıt altına alınması ve arşivlenmesine bağlıdır. Dünyada sağlık ile alakalı her türlü bilginin kayıt altına alınıp arşivlenmesini yapan ve gerektiği zamanda bu bilgiyi ilgili kişi ya da kişilere sunan kişilere tıbbi sekreter denir. Bu mesleği icra eden kişiler üniversitelerin tıbbi dokümantasyon ve sekreterlik ön lisans programlarından mezun olan kişilerdir (Esatoğlu ve Artukoğlu, 2000).

Tıbbi dokümanların geçmişi ilk çağlara kadar dayanmakla birlikte ilk örneklere rastlanan dönem sanıldığı gibi modern dünyaya ait değildir. Tıbbi dokümanların tarihsel sürecine bakıldığı zaman ilk

izlerin M.Ö 2100 dönemlerinde Nippur'daki Sümerlerden kalma çivi yazılı kil tabletlerinde olduğu anlaşılmaktadır. Çağımıza kadar ulaşan ve en eski kanun olarak bilinen Hammurabi Kanunu'nda M.Ö. 2250 dönemlerinde tıp konuları ile alakalı dikkat çeken noktalar ile yanlış tedavi uygulayan doktorlara verilmesi gereken cezaların yer aldığı görülmektedir (Yalçınkaya, 2015).

Eski Mezopotamya bölgesinde Asurlulara ait olduğu bilinen Assurbanipal Kütüphanesi'nde M.Ö.7. yüzyıla ait sağlık ile ilgili yazılmış kil tabletler bulunmuştur. Bulunan tabletlerin aslında M.Ö. 2700 dönemlerinde yazılan kil kitabelerin bir örneği olduğu anlaşılmıştır. Daha sonra bu tabletleri inceleyen bilim insanları, o çağlarda hekimlerin nasıl eğitildiğine ve eğitim alan hekimlerin ise insanları nasıl tedavi ettiklerine dair bilgiler yer aldığı ifade etmişlerdir. Kil tabletlerde yer alan bilgilere göre Asurluların hastalık kavramını tanımlamaları bilinen en eski tıp bilimi açıklaması olarak kabul görmektedir. M.Ö.7. yüzyılda yaşayan Asurlu bir tıp öğrencisi olan Kisir-Asur kil tabletlerin üzerine yazmış olduğu metinlerde hastalık bulaşmış kişinin günahkâr olduğu ya da yanlış davranışlarından kaynaklandığı veya büyü yapılmasından dolayı o kişinin hasta olduğunu ifade etmiştir. Kisir-Asur'un insanları iyileştirmek adına önce hayvanlar üzerinde çalışmalar yaptığı ardından ilk olarak bebekleri ve sonrasında ise yetişkinleri tedavi etmeye başladığı metinlerden anlaşılmaktadır (<https://bilimvegelecek.com.tr/index.php/2018/02/17/antik-mezopotamyadan-2700-yillik-tibbi-elyazmalari>).

Mısırlılardan günümüze ulaşan papirüslerden Ramesseum (M.Ö. 2000), Kahun (M.Ö. 2000), Edwin Smith (M.Ö. 1600), Ebers (M.Ö. 1550), Hearts (M.Ö. 1500) ve Büyük Berlin (M.Ö 1300) sağlık ile alakalı yapılmış işlemlerin, teşhislerin ve tedavi yöntemlerinin yer aldığı belgelerdir (Esatoğlu ve Artukoğlu, 2000).

Eski Mısır'dan kalma bu papirüsler sağlık ile alakalı farklı teşhis ve tedavi yöntemleri sunmaktadır. Bunlar (Hayırlıdağ, 2021):

Ramesseum Papirüsü M.Ö. 2000: Bu papirüs I. Ramses tarafından yapılan Ramasseum tapınağının yakınlarında bulunmuş olup Mısır Hanedanlığı'nın 12. ve 13. soyu zamanında yazıldığı düşünülmektedir. Papirüs 17 bölümden oluşmakta ve 3. 4. ve 5. bölümler ana konuyu oluşturmaktadır. Ramesseum Papirüsü iki başlık altında incelenmekte ve bunlardan ilki kadın hastalıkları ve yeni doğanlarla ilgilidir. İkinci başlık ise ortopedik rahatsızlıkların yer aldığı bölümdür.

Kahun Papirüsü M.Ö. 2000: Bu papirüs Mısır'da bulunan en eski papirüslerden biridir. Papirüs iki ana temadan oluşmakla birlikte ilk tema jinekoloji ile alakalı ikinci tema ise veteriner hekimlik ile alakalı hastalıkları ilgilendiren temadan oluşmaktadır.

Edwin Smith Papirüsü M.Ö. 1600: Edwin Smith Papirüsü siyah ve kırmızı mürekkep yardımı ile hiyeratik ve dikey olarak sağdan sola yazılmıştır. Bu papirüs hem sol hem de sağ tarafa yazılan metinlerden oluşmuş sol tarafta beş sayfa 92 satır, sağ tarafta ise 17 sayfa 377 satırdan oluşmakla birlikte toplam uzunluğu beş metreyi bulmaktadır. Edwin Smith Papirüsü'nde temel tema cerrahi alan ile alakalı olup toplamda 48 vakadan oluşmaktadır. Bu vakaların 27'si kafatası ile alakalı olup geriye kalan 21'i ise omuz, göğüs, boyun ve yüz ile alakalı bölge yaralanmalarından oluşmaktadır.

Ebers Papirüsü M.Ö. 1550: Ebers Papirüsü Thebes yakınlarında 1862 yılında bir mezarın içerisinde bulunmuştur. O dönem Mısır zenginlerinden Herr Guntherin'in destekleriyle George Moritz Ebers tarafından papirüsler satın alınmış ve o dönemden sonra günümüze kadar Ebers'in adıyla anılmaya devam edilmiştir. Bu papirüs diğer papirüslerle kıyaslandığı zaman en uzun papirüs olma özelliğini taşımakla birlikte toplam uzunluğu 20 metre ve genişliği 30 santimetredir. Papirüsün arkasında bulunan el yazması takvime göre M.Ö. 1553-1550 yılları arasında yazıldığı kesin olarak bilinmektedir. Ebers Papirüsü detaylı tıp bilgileri içermesinin yanında jinekoloji, cerrahi ve bazı dâhili alanlarla alakalı bilgilere yer vermiş toplamda 874 adet reçeteden oluşmaktadır.

Hearst Papirüsü M.Ö. 1550: Mısır hanedanlığının 18. soyuna ait olan bu papirüs toplamda 18 sayfa ve 260 paragraftan oluşmaktadır. Bu Papirüs William Randolph Hearst'in Mısır'daki çalışmalarından dolayı Hearst Papirüsü olarak günümüze kadar ulaşmıştır. Papirüs ana tema olarak hayvan ısırıklarını ve tedavilerini ele almıştır.

Berlin Papirüsü M.Ö. 1300: Mısır hanedanlığının 19. soyuna ait olan bu papirüs 21'i ön ve 23'ü arka olmak üzere toplamda 44 sayfadan oluşmaktadır. Bu papirüs iki ana bölümden oluşmakla birlikte ilk bölüme Büyük Berlin Papirüsü ve ikinci bölüme ise Küçük Berlin Papirüsü adı verilmiştir. Küçük papirüste çocuk hastalıkları ile ilgili reçeteler ve anneyle yeni doğan bebeklerin sağlıkları ile alakalı bilgilere yer verilmiştir.

Eski Yunan medeniyetlerinden kalma tıbbi dokümanlar o dönemlere ait kayıtlar hakkında bilgilere yer vermektedir. Yunan hekimleri tarafından hastalar Aesculapia adı verilen mabetlerde tedavi altına alınmaktadır. Bu mabetlerde bulunan sütunlara tedavi edilen hastalar ile alakalı teşhis ve kullanılan tedavi yöntemleri hakkında bilgiler yazılmıştır. Mabetler ve sütunları tedavi altına alınan hastaların hikâyeleri ve isimlerin yer aldığı merkezler haline gelmiştir. Bu Aesculapiumlar'da hastaların ruhsal olarak tedavi altına alındığı, bir gece bu mabetlerde uyutulduğu, Tanrı'nın gece görünüp reçete yazdığı ve bu reçetenin hastaya verildiği kitabelerden anlaşılmaktadır. Tedavisi başarıyla gerçekleşen hastaların öyküleri de tunç levhalara kazınarak tapınağın duvarlarına asılmıştır. Yunan sonra Roma ve Anadolu'da Aesculapius adı verilen mabetlerin olduğu ve bu mabetlerin 800 yıl faaliyet gösterdiği bilinmektedir (Esatoğlu ve Artukoğlu, 2000).

Günümüzde kullanılan tıp terimlerin çoğu Yunanca ve Latince'den gelmektedir. Tıp biliminin en iyisi ve babası olarak kabul edilen Hipokrat'ın iyi bir hekim olmasının en önemli kanıtı olayları gözlemlene ve gözlemediği olayları kayıt altına almasıdır. Yazdığı 70 kitap ve çalışma notları bunların en iyi örneğidir. Hipokrat hekimlik mesleğinde pratik olarak gözlemlere önem verdiğinden dolayı eserlerinde kullanılmak üzere gözlemediği olayları kayıt altına alınmasına çok önem vermektedir. Bu bakımdan kendi çocuklarına da bu yöntemi anlatması ve onlara ders vermiş olması da onun tıbbi dokümanlara verdiği önemi ortaya çıkarmaktadır (Çolaklar, 2021).

865-925 yılları arasında yaşamış ve İslam dünyasında tıp konularında birçok yenilik getirmiş olan Ebu Bekir Muhammed bin Razi birçok alanda eğitim almış ve dönemin önemli bir hekimi olmuştur. Platon'dan edindiği anlayış üzerine tıbbi beden ve ruh olarak ikiye ayırmış ve çalışmalarında bu yönde ilerlemiştir. Kendisi klinik uygulamalarda hasta yanında ders veren ilk İslam hekimidir. İslam dünyasının en önemli bilim insanlarından biri de şüphesiz İbn-i Sina'dır. 980-1037 yılları arasından yaşayan İbn-i Sina dönemine damga vuran bir hekimdir. Eserleri birçok dile çevrilen İbn-i Sina'nın kitapları Avrupa da ders kitabı olarak kullanılmıştır. Bazı önemli eserleri olan Şifa, Necat, Hidaye ve Uyun al-Hikme eserlerinin yanında en büyük tıp kitabı olan Kanun'u yazmıştır. Kanun eserinde doğu ile batı hekimlerinin bilgilerinin yanında kendi gözlemlerine yer vermiştir. Bu sayede kendinden önceki hekimlerin bilgilerinin kendinden sonraki kuşaklara aktarılmasını sağlamıştır (Uyar, 2020).

Yıllar içerisinde tıbbın gelişmesiyle birlikte insanların belge tutma ve kayıt altına alma ihtiyacı giderek önem kazanmıştır. Eski dokümanların, reçetelerin ve bilgilerin yeni kuşaklara aktarılması ve bu bilgilerden yararlanılması ile birlikte yeni teknikler geliştirilmeye başlanmıştır. Günümüzde hastane anlamında bilinen ilk yer orta çağda Fransa'da kurulan "Tanrının Evi" anlamına gelen "Hotel Dieu"dur. Aynı döneme yakın zamanda Londra'da kurulan St. Bartholomew's Hastanesi gerek hasta kayıtlarını tutması ve arşivlemesi gerek tıp kütüphanesini içinde barındırması bakımından kendisinden sonra kurulacak hastanelere öncülük etmiştir (Yalçınkaya, 2015).

Amerika'da 1700'lü yılların başında özellikle limanlara yakın yerlerde ilk hastane oluşumları görülmekte ve buralarda hasta kayıtları kısaltmalar kullanılarak yapılmaktadır. Bu bakımdan ilk örneklerden biri Philadelphia'da 1752 yılında kurulan Pennsylvania Hastanesi'dir. Benjamin Franklin bu hastanede kuruluşundan itibaren çalışmaya başlamış ve o günden sonra hastaneye başvuran kişilerin adlarını, adreslerini ve hastalık öykülerini kayıt altına almış ve bunların hepsine birer numara vermiştir. Aynı zamanda hastanede çok önemli vakaların kayıtları mürekkepli kalemler yardımıyla çizilmiş resimli açıklamalarında bulunduğu bir şekilde arşivlenmiştir (Esatoğlu ve Artukoğlu, 2000).

1771 yılında Amerika New York Hastanesi 1790 yılına kadar yaklaşık 20 yıl boyunca hasta hizmetlerinde kayıt tutmamış ve 1790 yılından itibaren hastaların kayıtlarını tutmaya başlamıştır. Bu hastanede 1805 yılından itibaren tutulan hasta arşivlerinin büyük çoğunluğu günümüzde bilinen anlamda ilk dosya düzeni örneğidir (Çolaklar, 2021).

Amerika Birleşik Devleti, Boston eyaletinde 1821 yılında kurulan Massachusetts General Hospital kuruluşundan itibaren devamlı hasta kayıtlarını tutmuş ve hastane geriye dönük 1870 ile 1893 yılları arasında görülen hastalık, tanı ve tedavi sınıflandırmasını yapmış ve bunları katalog haline getirmiştir. 1911 yılında kurulan Virginia Hastanesi de hasta kayıtlarını ciltlere bölerek arşivleme yapan ilk hastanelerdendir. Ayrıca bu hastane her cilt için bir etiketleme yaparak kayıtları sağlıklı bir biçimde arşivlemeyi başarabilmiştir. 20. yy başlarına geldiği zaman ABD'deki birçok hastane tıbbi dokümanlara ait kayıt ve arşivleme teknikleri bakımından yeterli durumda bulunmamaktadır. Bu bakımdan 1898 yılında kurulan ve temel amacı sağlık hizmetleri sunan kişilere eğitim vermek olan Amerikan Hastaneler Birliği (American Hospital Association, AHA) 1902 yılında hastane kayıtlarında belirli bir düzen, kayıt ve arşivleme oluşturmak adına toplanmıştır. Buradaki temel gaye hastaneye

başvuran hastaların bakımlarını iyileştirmek ve kaliteyi artırabilmektir. Bu toplantıdan sonra bazı hastaneler benzer hastalık öyküsü taşıyan hastaların hastalıkları ve tedavileri ile alakalı genel bir sınıflandırma kapsamında dizinlemeye başlamışlardır (Uyar, 2020).

1920'li yıllara gelindiği zaman sağlık kuruluşlarınca tutulan kayıtlar yetersiz bulunmasından dolayı artık her hastaya ait bir dosya tutulmaya başlanmıştır. Yine bu dönemde bazı hastaneler benzer hastalık ve tedavi kayıtlarını öğrenme süreçlerinde kolaylık sağlaması adına birlikte indekslemeye başlamışlardır. Bu gelişme hastalıkların uluslararası indeksleme ve hastalık numaraları ile birlikte kullanılan kodlama sürecinin başlangıcı sayılmaktadır. 1920'li yıllardan sonra her hasta için el yazısıyla dosya tutulmaya başlanmış ortalama iki hafta kalan bir hasta için altı sayfalık bir dosya olduğu görülmüştür. 1930'lu yıllarda daktiloların kullanılmasıyla birlikte hasta kayıtları bu şekilde tutulmaya başlanmıştır. Bu yıllardan itibaren hastaların muayene neticelerinin yanında hastanın geçmişi, hastalık öyküsü ve ameliyat durumları gibi verilerde dosyalamaya başlanmıştır (Esatoğlu ve Artukoğlu, 2000).

Tıbbi dokümantasyon ve sekreterlik ile alakalı çalışmalar yurt dışında çok eski zamanlara dayanırken Türkiye'de bu çalışmalar oldukça yenidir. 1974 yılında Hacettepe Üniversitesi tarafından Sağlık Teknolojisi Yüksekokulu'nun bünyesinde beş bölümden biri olarak tıbbi sekreterlik bölümü kurulmuş ve eğitim vermeye başlamıştır. Tıbbi sekreterlik bölümü 1974-1975 yılları arasında 34 öğrenciyle eğitime başlamış ve geriye kalan diğer dört bölüm ise aynı yıl içinde üniversite tarafınca kapatılmıştır. Tıbbi sekreterlik bölümünde bir yıl okuyan 34 öğrenciden 14'ü Hacettepe Üniversitesi'nce lisans eğitimi vermek adına açılan Hastane İdaresi Yüksekokulu'na kaydırılmış ve burada 2. sınıftan başlatılarak eğitim almaya devam etmişlerdir. Türkiye'de ilk tıbbi dokümantasyon ve sekreterlik programı 2547 sayılı YÖK Kanununun 7. maddesinin d fıkrası uyarınca 04.02.1984 tarih ve 85.12.153 sayılı kararla Hacettepe Üniversitesi'nce Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu çatısı altında yedi programdan biri olarak açılmıştır. İleriki dönemlerde Ankara Üniversitesi'nce 1988-1989 dönemleri arasında Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu bünyesinde Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik programı açılmıştır (Kaplan ve Köksal, 2017).

Türkiye'de artan eğitim kalitesiyle birlikte açılan üniversitelerde tıbbi dokümantasyon ve sekreterlik programı giderek artmaya başlamış ve meslek olarak yaygınlaşmaya başlamıştır. Türkiye'de tıbbi dokümantasyon ve sekreterlik eğitimi, ön lisans seviyesinde olup ve genellikle Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu çatısı altında faaliyet sürdürmektedir. Sağlık hizmetleri eğitimi doğrudan insan yaşamını etkilediği için önemi de aynı ölçüde yüksektir. Bu bağlamda Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulları, ihtiyaç duyulan eğitimin ve öğretimin hayata geçirildiği, nitelikli insan kaynağının sağlandığı kuruluşlar olarak faaliyetlerini sürdürmektedir (Acar, Acar & Çetinceli, 2020).

2. SONUÇ

Çağımızda tıbbi dokümantasyon bilim insanlarına yardımcı olduğu kadar kaliteli hizmet sunmak isteyen bütün sağlık kuruluşlarının yönetim aşamalarına da yardımcı olmaktadır. Sağlık kuruluşlarınca birey ve toplum sağlığı bakımından bütün bilgilerin kayıt altına alınıp ve arşivlenmesi ileriki süreçlerde yapılması planlanan bütün araştırmalar için kaynak niteliği taşıyacaktır. Aynı zamanda arşivlenmiş bilgiler sağlık hizmetleri dışında diğer paydaşlar içinde önem arz edecek veri kaynakları olup resmi belge niteliği taşımaktadır. İş ve trafik kazaları gibi durumlarda sigorta, tazminat ya da adli tıp gibi işlemlerde kullanılması örnek olarak verilebilir. Bu bakımdan tıbbi dokümanların önemi ve güvenilirliği giderek önem kazanmakla birlikte bu mesleği icra edecek kişilerin mesleki yeterliliğe vakıf olmaları oldukça önemlidir. Bu kişilerin mesleklerini icra ederken daha kaliteli hizmet sunmaları adına; tıbbi dokümantasyon ve sekreterlik, kayıt yönetimi, hizmet sunumu ve psikolojik konularda kongreler ve sempozyumlar yapılmalıdır. Bu alanı seçmiş ve bu alanda eğitim almaya başlamış öğrenciler ile tecrübeli meslek çalışanları bir araya getirilip bilgi alışverişi yapmaları sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Acar, S., Acar, Ö. ve Çetinceli, K. (2020). Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik Eğitiminin ve Mesleki Uygulama Sorunlarının İncelenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (36), 164-176.
- Çolaklar, H. (2021). Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik Programı ve Mesleki Uygulamalar. Özlem Yalçınkaya ve Kübra Zayim Gedik (Ed.), *Sağlık Hizmetlerinde Tıbbi Dokümantasyonun Yeri ve Önemi* (55-81), İstanbul: Hiperyayın.
- Esatoğlu, A. ve Artukoğlu, A. (2000). Tıbbi Dokümantasyon Tarihi ve Tıbbi Dokümantasyon ile İlgili Meslektaşlarının Gelişimi. *Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 1(1), 13-19.
- Hayırlıdağ, M. (2021). Mısır Tıbbının Gizemi Papirüsler. *Akademik Tarih ve Araştırmalar Dergisi*, 4, 68-85.
- Kaplan, A. ve Köksal, A. (2017). Türkiye’de Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik Eğitiminin İncelenmesi, Mesleki Uygulamalar. *Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 16(2), 63-68.
- Uyar, F. (2020). Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik El Kitabı. Yusuf Yalçın ve Roza Süleymanoğlu Dinçer (Ed.), *Tıbbi Dokümantasyon* (60-80), İstanbul: Hiperyayın.
- Yalçınkaya, B. (2015). Tıbbi Dokümantasyon Tanımı, Tarihçesi ve Önemi Üzerine Genel Bir Değerlendirme. *Bezmialem Aktüel*, 8, 56-58.
- <https://bilimvegelecek.com.tr/index.php/2018/02/17/antik-mezopotamyadan-2700-yillik-tibbi-elyazmalari/> Tan. Bünyamin, Erişim Tarihi (20/10/2022).